

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I DE SOCIOLOGIALLICENCIATURA: **SOCIOLOGIA**ASSIGNATURA: **21095 POLÍTICA I SISTEMES EDUCATIUS (6 crèdits)**DURADA: **Segon semestre**CURS: **Segon cicle (optativa)**CURS ACADÈMIC: **2003/2004**Professor: **Xavier Bonal**Objectius del programa

L'objectiu del programa és facilitar als estudiants el marc d'anàlisi necessari per a l'estudi sociològic de les polítiques educatives, i concretament per a la interpretació sociològica de l'estructura i continguts del sistema educatiu espanyol. El programa s'estructura en quatre blocs. El primer està dedicat al tractament de l'educació com a àmbit d'intervenció de l'Estat. S'analitzen, per una banda, les condicions històriques i els mecanismes de formació dels sistemes educatius públics (a través de l'estudi comparatiu entre països) i, per altra banda, les principals teories sobre Estat i educació. Al segon bloc es proporcionen els instruments necessaris per a l'anàlisi sociològica de la formació, l'aplicació i l'impacte de les polítiques educatives. Els dos darrers apartats d'aquest bloc aporten elements teòrics i metodològics per a l'anàlisi específica del desenvolupament de la política educativa a Espanya, que constitueix l'objectiu del tercer bloc del programa. Amb l'objectiu d'aprofundir en l'anàlisi sociològica, es proporcionen només en un primer apartat les bases històriques necessàries per a comprendre la gènesi i la situació actual del sistema educatiu espanyol, i es dedica la resta del bloc a l'estudi de la història recent de la política educativa a Espanya. Finalment, el darrer bloc té com a objectiu identificar les coordenades econòmiques, polítiques i culturals que emmarquen la formació de la política educativa actual, en un context de crisi de l'estat del benestar i d'importantes transformacions culturals i econòmiques.

Blocs del programa

I PART: ESTAT I SISTEMA EDUCATIU

1. Introducció: La formació dels sistemes educatius públics.
2. La política educativa com a política social.
3. Educació escolar i teories de l'Estat (1): teories pluralistes i teories neomarxistes.
4. Educació escolar i teories de l'Estat (2): la “nova dreta” i la mercantilització educativa.

II PART: L'ANÀLISI SOCIOLÒGICA DE LA POLÍTICA EDUCATIVA

1. Un marc teòric per a l'anàlisi de la política educativa a partir de les contradiccions de l'Estat en el capitalisme.
2. La lògica constitutiva de les polítiques educatives. Grups d'interès i lògica d'intervenció de l'estat.
3. La reforma educativa com a discurs de regulació social.
4. La política educativa en la semiperifèria: Estat i educació en els països del sud d'Europa.

III PART: POLÍTICA EDUCATIVA A ESPANYA (1970-2002)

1. Antecedents històrics.
2. 1970-1977: Modernitzar el sistema educatiu. La Ley General de Educación i la “Contrarreforma”.
3. 1977-1982: *Democratitzar* el sistema educatiu. La política educativa de la UCD i el model educatiu de la Constitució.
4. 1982-1985: La política educativa *d'igualtat* en el sistema educatiu. Els plantejaments educatius del PSOE i la controvèrsia sobre la LODE.
5. 1985-1995: El “*nou vocacionalisme*”. La LOGSE i el canvi curricular.
6. 1996-2002: L'etapa conservadora del PP.

IV PART: ELS REPTES ACTUALS DE LA POLÍTICA EDUCATIVA

1. L'impacte dels processos de globalització en les polítiques educatives.
2. Estat o mercat: els quasi-mercats com a alternativa?
3. Unitat o diversitat: la definició de la igualtat educativa. El cas de les polítiques coeducatives i multiculturals.
4. Una política educativa post-fordista o neofordista? Contradiccions en el currículum.

Desenvolupament temàtic i bibliografia

I PART: ESTAT I SISTEMA EDUCATIU

1. Introducció: La formació dels sistemes educatius públics.

1. La rellevància del paper de l'estat i la revisió de la sociologia de l'educació
2. Anàlisi comparada de l'emergència dels sistemes educatius europeus. Els factors explicatius de la formació dels sistemes educatius. Educació i formació de classe.

2. La política educativa com a política social.

1. L'educació com a política social després de la II Guerra Mundial
2. L'ensenyament com un bé públic. Les errades sistèmiques del mercat i la intervenció pública en educació.
3. Els *trade-off* de la política educativa: equitat i eficiència en la provisió del servei.
4. La crisi de l'estat del benestar i la redefinició de la intervenció de l'estat en educació.

3. Educació escolar i teories de l'Estat (1): teories pluralistes i teories neomarxistes.

1. Teories pluralistes de la intervenció de l'Estat en educació. L'enfoc de l'estat com a expressió del bé comú.
2. Teories neomarxistes de l'educació: La relació entre estat i educació a Marx i Lenin, a Gramsci, a Poulantzas i a Althusser.

3. La recent teoria marxista de l'estat i la seva extensió a l'educació: Les aportacions de Claus Offe i la seva influència en la sociologia de la política educativa.
4. Educació escolar i teories de l'Estat (2): la "nova dreta" i la mercantilització educativa.
 1. El discurs de la "nova dreta". La culpabilització del professorat. El conflicte entre el discurs liberal i el restauracionisme cultural.
 2. Les contradiccions entre els espais de liberalització. Regulació i desregulació del sistema educatiu.
 3. Els canvis en les formes d'assignació de recursos. El cas britànic.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

- Apple, M. W. (1996).-*La política del saber oficial*. Barcelona: Paidós-MEC. Cap. 2.
- Ball, S. (1990).-*Politics and Policy Making in Education*. London: Routledge. Cap 3.
- Carnoy, M. (1985).- "Educación, Economía y Estado" a *Educación y Sociedad*, n. 3.
- Offe, C. (1990).-*Contradicciones en el Estado del Bienestar*. Madrid: Alianza. Cap. 2.
- Ramírez, F. & Boli, J. (1998).- "La construcción política de la escolarización de masas: sus orígenes europeos e institucionalización mundial", a Fdez. Enguita (ed.) *Sociología de la educación*. Barcelona: Ariel

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

- Archer, M. (1984).-*Social Origins of Educational Systems*. Londres: Sage.
- Ball, S. J. (1993).- "Education Markets, Choice and Social Class: The Market as a Class Strategy in the UK and the USA" a *British Journal of Sociology of Education*, vol. 14 (1).
- Ball, S. J. (1994).- "Some Reflections on Policy Theory" a *Journal of Education Policy* vol. 9 (2).
- Carnoy, M. (1984).-*The State & Political Theory*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Chubb, J. E. & Moe, T. M. (1990).-*Politics, Markets and America's Schools*. Washington D.C.: The Brookings Institute.

Finch, J. (1984).-*Education as Social Policy*. Essex: Longman.

Green, A. (1990).-*Education and State Formation. The Rise of Education Systems in England, France and the USA*. Londres: MacMillan.

Hargreaves, A. (1994).-*Changing Teachers, Changing Times. Teachers Work and Culture in a Postmodern Age*. New York: Teachers College Press.

Hill, D. & Cole, M. (1995).- "Marxist State Theory and State Autonomy Theory: the case of 'race' education in teacher education" a *Journal of Education Policy* vol. 10 (2).

Le Grand, J. (1991).- *Equity and Choice*. Londres: Harper Collins.

Ponce, A. (1976).-*Educación y lucha de clases*. Madrid: Akal.

II PART: L'ANÀLISI SOCIOLÒGICA DE LA POLÍTICA EDUCATIVA

1. Un marc teòric per a l'anàlisi de la política educativa a partir de les contradiccions de l'Estat en el capitalisme.

1. La teoria de Roger Dale. Els "problemes bàsics" de l'educació com a aparell de l'estat. Estructura i agència en l'anàlisi de la política educativa.
2. La constitució dels mandats educatius.
3. Els canvis en la política educativa a finals dels setanta: el model reactiu al model de selecció de demandes.

2. La lògica constitutiva de les polítiques educatives. Grups d'interès i lògica d'intervenció de l'estat.

1. Els grups d'interès de la política educativa. La tipologia de Raymond Williams.
2. Els mapes de grups d'interès en les formacions socials capitalistes.
3. L'autonomia relativa de la intervenció de l'Estat en educació.

3. La reforma educativa com a discurs de regulació social.

1. El poder discursiu de les reformes educatives: la construcció de l'individualisme possessiu.
2. Les estratègies retòriques de la reforma com a "legitimació compensatòria".
3. Els canvis d'orientació del discurs entre les reformes dels anys seixanta i les reformes dels vuitanta.

4. La política educativa en la semiperifèria: Estat i educació en els països del sud d'Europa.

1. El concepte d'estructura social semiperifèrica i les seves conseqüències sobre la intervenció de l'Estat.
2. La crisi de legitimació de l'estat i l'actuació de l'estat paral·lel.
3. La política educativa en els països del Sud d'Europa. Les conseqüències de la consolidació i la crisi de l'escola de masses.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

Dale, R. (1986).- "La política educativa en Inglaterra, 1970-1983" en Fdez. Enguita, M. (ed.) *Marxismo y sociología de la educación*. Madrid: Akal.

Dale, R. (1989) *The State and Education Policy*. OUP: Milton Keynes. Cap 1. "Education and the Capitalist State: Contributions and Contradictions".

Hammersley, M. (1995).- "Evaluación de un estudio por desequilibrios por razón de género en la enseñanza primaria" en Hammersley, M. & Woods, P. (eds) *Género, cultura y etnia en la escuela. Informes etnográficos*. Barcelona: Paidós - MEC.

Popkewitz, Th.S. (1994) *Sociología política de las reformas educativas*. Madrid: Morata. Caps. 4 y 5.

Santos, B. de S. (1992).-*O Estado e a Sociedade em Portugal (1974-1988)*. Porto: Edições Afrontamento. Cap. 4.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Ball, S. J. (1994).-*Education Reform. A Critical and Post-structural approach*. Milton Keynes: Open University Press.

Bonal, X. i Rambla, X. (1996). "Is there a Semiperipheral Type of Schooling? State, Social Movements and Education in Spain, 1970-1994". *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 1, 13-27.

Codd, J. A. (1988).- "The Construction and Deconstruction of Educational Policy Documents" en *Journal of Education Policy* vol. 3 (3).

Fitz, J. et al. (1994).- "Implementation Research and Education Policy: Practice and Prospects" en *British Journal of Educational Studies* vol. 42 (1).

Gomes, R. (1994).-*O Discurso Educativo e o Poder: ensaio analítico das retóricas educativas em Portugal (1974-1991)*. Comunicación presentada en el II Congreso Català de Sociologia. Girona, 15-16 Abril 1994.

Halpin, D. & Troyna, B. (ed.) (1994).-*Researching Educational Policy. Ethical and Methodological Issues*. London: Falmer Press.

Lawton, D. (1993).- "Political Parties, Ideology and the National Curriculum" a *Educational Review* vol. 45 (2).

Popkewitz, T. S. (1988).- "Education Reform: Rethoric, Ritual and Social Interest" a *Educational Theory* vol. 38 (1).

Sarup, M. (1990).- "El currículum y la reforma educativa: hacia una nueva política de la educación" a *Revista de Educación* vol. (291).

Shapiro, H. S. (1985).- "Capitalism at Risk: The Political Economy of Educational Reports of 1983" a *Educational Theory* vol. 35 (1).

Stoer, S. (1986).-*Educação e mudança social em Portugal 1970 - 1980. Uma década de transição*. Porto: Edições Afrontamento.

Stoer, S. (1994).- "O Estado e as Políticas Educativas: uma proposta de mandato renovado para a Escola Democrática" a *Revista Crítica de Ciências Sociais*. nº 41.

Weiler, H. N. (1989).- "Why Reforms Fail: the politics of education in France and the Federal Republic of Germany" a *Journal of Curriculum Studies* vol. 21 (4).

III PART: POLÍTICA EDUCATIVA A ESPANYA (1970-1995)

1. Antecedents històrics.

1. La construcció del sistema educatiu en el segle XIX. L'evolució de la relació Església-Estat.
2. L'evolució del sistema educatiu espanyol al segle XX. De l'obscurantisme al model de la II República. L'educació sota el franquisme: etapes.
3. El cas de Catalunya. L'educació a principis del segle XX. L'impuls educatiu de l'Ajuntament de Barcelona. L' "escola moderna". El projecte educatiu del CENU.

2. 1970-1977: Modernitzar el sistema educatiu. La Ley General de Educación i la "Contrarreforma".

1. La crisi de legitimitat de l'estat franquista i l'aprovació de la LGE.
2. La utopia de la LGE: plantejaments. El concepte d'igualtat d'oportunitats en la LGE.
3. La pressió sobre l'estat i la contrarreforma educativa. Les subvencions a l'ensenyament privat.

3. 1977-82: Democratitzar el sistema educatiu. La política educativa de la UCD i el model educatiu de la Constitució.

1. Els dèficits educatius al final del franquisme. Els intents de consens en l'etapa de transició: les subvencions a la creació de centres escolars.
2. Els pactes educatius i el model resultant: la negociació entre els partits polítics.

3. L'emergència dels sindicats educatius i les seves reivindicacions. El bloqueig a la política educativa de UCD.
4. La política educativa de UCD. Els problemes del model funcionarial i la qüestió autonòmica. La controvèrsia sobre la LOECE. La polarització entre dos models d'ensenyament. El fracàs de la LAU.

4. 1982-1985: La política educativa d'igualtat en el sistema educatiu.

1. Els plantejaments educatius del PSOE.
2. La LRU: característiques i aplicació. La democratització de la Universitat espanyola.
3. El model educatiu de la LODE: la regulació de la participació i l'educació com a servei públic. La polarització entre dreta i esquerra durant la polèmica tramitació i aprovació de la LODE. Les posicions dels actors educatius: l'especialització de demandes entre els sindicats i els moviments de renovació pedagògica.
4. Un exemple d'actuació de l'estat paral·lel: el desplegament i aplicació de la LODE.

5. 1985-1995: El "nou vocacionalisme". La LOGSE i el canvi curricular.

1. La reforma de l'ensenyament secundari i la seva polèmica aplicació.
2. Les forces definidores de la reforma educativa: la política educativa europea i el discurs de la qualitat de l'ensenyament.
3. Les contradiccions en el canvi curricular: comprensivitat i flexibilitat.
4. Canvis recents en la política educativa espanyola: autonomia o mercantilització: la LOPEG.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

AA.VV. (1975).- "Panorámica de la educación desde la Guerra Civil" a *Cuadernos de Pedagogía* nº 9, pp. 24 - 40.

Bas, J. M. (1978).- "Pacto de la Moncloa y política educativa" a *Cuadernos de Pedagogía* nº 37, pp. 34-37.

Boix, M. & García Suárez, J. A. (1985).-*La LODE. Anàlisi i comentaris des de Catalunya a una llei controvertida*. Barcelona: Universitat de Barcelona. (Tercera Part)

Bonal, X. (1998).- "La política educativa: dimensiones de un proceso de transformación", a Gomà, R. i Subirats, J. (eds.) *Políticas públicas en España*. Barcelona: Ariel.

Calzada, T. E. (1990).- "Alguns elements per a l'estudi de l'evolució del sistema escolar espanyol" a Rotger, J. M. (ed.) *Sociologia de l'educació*. Barcelona: UB-UAB-Eumo.

Gimeno Sacristán, J. (1994).- "La desregulación del currículum y la autonomía de los centros escolares" en *Signos* vol. 13.

Gómez Llorente, L. (1983).- "La política educativa" a *Cuadernos de Pedagogía* n. 100.

Lerena, C. (1986).-*Escuela, ideología y clases sociales en España*. Barcelona: Ariel. Parte sexta.

Subirats, M. (1975).- "Los primeros cuatro años de la Ley General de Educación" en *Cuadernos de Pedagogía* núm. 1.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Beltrán, F. (1991).-*Política y reformas curriculares*. Valencia: Universitat de València.

Carabaña, J. (1983).-*Educación, ocupación e ingresos en la España del siglo XX*. Madrid: MEC.

CIDE (1992).-*Las desigualdades en la educación en España*. Madrid: Centro de Publicaciones del CIDE.

De la Torre, J. M. (1980).- "El estatuto de centros escolares traerá cola" a *Cuadernos de Pedagogía* nº 64.

De la Torre, J. M. (1983).- "Entrevista a José Mª Maravall, Ministro de Educación" a *Cuadernos de Pedagogía* nº 97.

Espinosa, A. (1989).- "Algunos materiales para el análisis de la conflictividad docente (1978-1988)" a Paniagua, J. & San Martín, A. (ed.) *Diez años de educación en España (1978-1988)*. Alzira: UNED - Diputación de Valencia.

Feito, R. (1991).- "CONCAPA y CEAPA: dos modelos de intervención de los padres en la gestión de la enseñanza" a *Educación y Sociedad* vol. 9.

Fernández Enguita, M. (1993).- "Niveles educativos" a S. del Campo, (ed.) *Tendencias Sociales en España (1960-1990)*. Bilbao: Fundación BBV.

Maravall, J. M. (1985).- *La reforma de la enseñanza*. Barcelona: Laia.

MEC (1989).- *Libro Blanco para la Reforma del Sistema Educativo*. Madrid: MEC.

MEC (1994).- *Centros educativos y calidad de la enseñanza*. Madrid: MEC.

OCDE (1991).- *Escuelas y calidad de la enseñanza*. Madrid: Paidós/MEC.

Paniagua, J. & San Martín, A. (ed.) (1989).- *Diez años de educación en España (1978-1988)*. Alzira: UNED.

Puelles, M. (1986).- *Educación e ideología en la España contemporánea*. Barcelona: Labor.

Puelles, M. (1995).- "La política educativa del Estado autonómico" a *V Congreso Interuniversitario de teoría de la educación. Política y educación*. Sitges: Universidad de Barcelona.

Zufiaurre Goikoetxea, B. (1994).- *Proceso y contradicciones en la reforma educativa 1982-1994*. Barcelona: Icaria.

IV PART: ELS REPTES ACTUALS DE LA POLÍTICA EDUCATIVA

1. Globalització i polítiques educatives

1. El debat actual sobre globalització i política educativa
2. Una tipologia d'avaluació dels efectes de la globalització sobre
3. De l'Estat proveïdor a l'Estat competitiu.

2. Estat o mercat: els quasi-mercats com a alternativa?

1. Els quasi-mercats: la teoria i la seva aplicació a l'educació.

2. Els quasi-mercats educatius: la llibertat d'elecció de centre escolar i les seves conseqüències sobre l'equitat. Els canvis en els models de finançament.
3. Àmbits de desregulació i de control del sistema educatiu.

3. Unitat o diversitat: la definició de la igualtat educativa.

1. La diversitat en la reforma educativa i la política educativa de la diferència.
2. El cas de les polítiques coeducatives i multiculturals. Models educatius latents en les formes d'intervenció pública
4. Una política educativa post-fordista o neofordista? Contradiccions en el currículum.

1. La societat de la informació i la revisió dels continguts de l'estructura i els continguts de l'educació
2. Exigències educatives de la producció flexible. Els nous requeriments de formació.
3. Els canvis en els models d'organització escolar i en les condicions laborals del professorat.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

Apple, M. W. (1995).- "La política del saber oficial: ¿tiene sentido un currículum nacional?" a AA.VV. (ed.) *Volver a pensar la educación Vol I*. Madrid: Morata.

Arnot, M. (1995).- "Feminismo y educación democrática" a AA.VV. (ed.) *Volver a pensar la educación. Vol I*. Madrid: Morata.

Bonal, X. (1995).- "Estado y Reforma: el doble lenguaje del cambio curricular" a *Cuadernos de Pedagogía*. vol. 241.

Gimeno Sacristán, J. (1993).- "El desarrollo curricular y la diversidad" a Muñoz, E. & Rué, J. (ed.) *Educació en la diversitat i escola democràtica*. Bellaterra: ICE de la UAB.

Le Grand, J. (1996).- "Los cuasi mercados y la política social" a Oroval, E. (ed) *Economía de la Educación*. Barcelona: Ariel.

Rodríguez Guerra, J. (1995).- "Exigencias educativas de la producción flexible" a AA.VV.*Volver a pensar la educación*. Vol 1. Madrid: Morata.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTARIA

Annot, M. & Barton, L (ed.) (1992).-*Voicing Concerns. Sociological Perspectives on Contemporary Education Reforms*. Oxfordshire: Triangle.

Ball, S. et al. (1995).-*Markets, Choice and Equity in Education*. Milton Keynes: Open University Press.

Bartlett, W. (1993).- "Quasi Markets and Educational Reforms" a Le Grand, J. & Bartlett, W. (ed.)*Quasi-Markets and Social Policy*. London: MacMillan.

Buesa, M., Molero, J. & Fernández, J. (1990).- "Requerimientos de formación en puestos de trabajo vinculados al uso o generación de tecnologías innovadoras" a *Revista de Educación*. vol. 293

Le Grand, J. (1991).-*Equity and Choice*. London: Harper Collins.

Le Grand, J. & Bartlett, W. (ed.) (1993).-*Quasi-Markets and Social Policy*. London: MacMillan.

McCarthy, C. (1993).-*Racismo y currículum*. Madrid: Morata.

Sultana, R. (1995).- "A Uniting Europe, a Dividing Education? Supranationalism, Euro-Centrism and the Curriculum" a *International Studies in Sociology of Education* vol. 5 (2).

Troyna, B. & Williams, J. (1986).-*Racism, Education and the State*. Beckenham: Croom Helm.

MÈTODE D'AVALUACIÓ

L'avaluació del curs serà contínua per a aquells estudiants que ho desitgin. Aquesta avaluació es basarà en tres indicadors.

1. Mitjançant la valoració de la participació activa a les classes. Per a això és imprescindible que es realitzin les lectures obligatòries abans d'assistir a classe i es puguin exposar dubtes, comentaris, crítiques, etc.). Aquesta forma d'avaluació representarà el 30% de la nota final.
2. Exposició individual o en grups de dues persones d'algun epígraf dels blocs 3 o 4 del programa. Els estudiants prepararan les exposicions a partir de la bibliografia inclosa al programa i amb el suport del professor a les hores de tutoria. La valoració de l'exposició representarà un altre 30% de la nota final.
3. Realització d'un treball (no superior a 15 pàgines) en relació amb qualsevol aspecte del programa. Els treballs podran ser de tipus teòric o aplicat i podran ser una extensió de l'exposició feta a classe. Cal presentar una proposta de treball (que inclogui objectius, metodologia i bibliografia) abans del dijous 8 d'abril. L'avaluació dels treballs suposarà el 40% de la nota final.

Els estudiants que ho desitgin poden no seguir l'avaluació contínua i presentar-se a l'examen final en la data fixada per la Facultat.